

ÉLMÉNYKÖZPONTÚ IRODALOMTANÍTÁS A HARMADIK ÉVEZREDBEN

„Az internet jelentősége a kereszténység felvételéhez mérhető.”[1]
(KÁNYÁDI, 2009: 15)

„...végső soron sohasem a műalkotás, hanem mi magunk volnánk a tét.”[2]
(KULCSÁR SZABÓ Ernő, 2000: 18)

1. Az irodalomtanítás elmaradt szerepváltása

A magyar oktatási rendszerben a XIX. század közepe óta beszélhetünk irodalomtanításról. Első tankönyveink – még inkább: szöveggyűjteményeink – az 1840-es években jelentek meg. A társadalom modernizációjával együtt járt a folyamat, amely a civilizáció tudatos önreflexív lehetőségévé tette az irodalommal – irodalomtörténettel – való foglalkozást. A megteremtődő szabadidő – természetesen elsősorban a polgárság rétegei számára – a kulturális tevékenységek közül kiemelkedő szereppel ruházta fel az olvasást, ezért az erre való igény mind erősebbnek bizonyult; olyannyira, hogy eme igény képes volt átalakítani az oktatás szükségleteit is, és legfőbb céljá tette az analfabétizmus megszüntetését.

Az olvasás az első népiskolai törvény (1868) után – Eötvös Józsefnek köszönhetően – lényegében mindenki számára elérhető, megtanulható tevékenységformává vált Magyarországon. (Természetesen tudjuk, hogy a gyakorlatban még ötven év múlva is nagyon sokan nem él[het]tek ezzel a lehetőséggel.)

Legkésőbb az ezredforduló után – az első PISA-sokk hatására – aztán világos lett a modern magyar oktatás rendszer szereplői számára is, hogy az olvasási-szövegértési készségek és képességek minősége egy ember boldogulásának talán a legfőbb eszközei és biztosítékai. (Vö. Mihály, 2009).

A klasszikus irodalomtanítás azonban körülbelül másfél évszázadig alapvetően az irodalom történetének tanítására alkotta meg önmagát, s ezt tartotta feladatának. Holott 2000 után minden társadalmi réteg számára nyilvánvalóvá kellett volna válnia, hogy a digitalizáció megkerülhetetlen tényként szól(t) bele az életünkbe, s pillanatokon belül átalakítja azt. A poroszos, tekintélyelvű magyar oktatási kultúra eleve nem volt alkalmas arra, hogy egy ilyen paradigmaváltást véghezvigyen, sőt, ideológiai-politikai megosztottsága miatt nem is tartott szükségesnek egy effajta átalakítást. Olyannyira, hogy a 2012-es Nattal és a 2013-as kerettantervekkel, továbbá a 2014-es tankönyvrendelettel (EMMI, 2014) – illetve az azt kiegészítő KLIK-es szabályozással (SZ. N., 2014), amely nemcsak a tananyag tartalmát szabályozta 90 %-ban (mint a kerettanterv), hanem még a hozzáférés eszközeinek számát is radikálisan és értelmetlenül csökkentette – végérvényesen látszóan a konzervatív nevelési-oktatási értékrendek mellett foglalt állást. Az oktatási államtitkárság (ide értve az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetet és annak új, kísérleti taneszközcsoomagjait is) és a magyar pedagógia rendszere – valljuk meg, a tanári megszokás sem – nem látja szükségesnek az oktatási tartalmak és módszerek radikális átalakítását. A produktivitással megteremthető új tartalmak

létrehozásának szükségessége helyett továbbra is a reprodukív tanulási technikák, módszerek mellett érvel – erősen konzervatív tananyagtartalmak fenntartása mellett.

Vajon mi magyarázza ezt az értelmezhetetlen visszafordulást a múltba? Demagóg érvek a nemzet-és/vagy a nyelvvesztés félelme miatt? Vajon mivel magyarázható, hogy a magyar oktatási rendszer végső központosítása sem termel ki a pedagógustársadalomból annyi autonóm akaratot – minimum tiltakozásképpen –, amennyivel legalább a módszerek tekintetében merhetné vállalni a saját szabadságtörekvéseit? Gyávaság az oka ennek, túlterheltség, kényelem?

Vajon „[mi] az oka, hogy Magyarországon az irodalomtanítás modernsége lábra nem tud kapni?” (Bodrogi, Finta, 2013) – parafrázálhatjuk joggal Katona Józsefet a XXI. század második évtizedének derekán.

Programjaink, melyeket az élményközpontú irodalomtanítás értékeszményei jegyében szervezünk immár két és fél évtizede, lényegében erre a kérdésre igyekeznek lehetőségeik szerint minél hatékonyabb válaszlehetőségeket megfogalmazni, szemléleti-módszertani modelleket konstruálni.

2. Az irodalomtanítás szerepe, feladata 2010 után

Az elmaradt paradigmaváltásnak természetesen meg fogjuk fizetni az árát. A „törlesztés”-t már el is kezdtük – lásd a magyar diákok ismét gyengülő eredményeit az újabb PISA-felmérésekben! (Szabó, 2013) A gyengülő eredményekre az oktatáspolitikai ismét rossz válaszokat adott, idén is trükkösen megszüntetve a tankönyvpiac – a tavalyi tarolás után már amúgy is csak elemeiben létező – sokszínűségét. (Erdélyi, 2015)

Mit tehet a pedagógus egy ilyen helyzetben? Vagyis akkor, amikor a tananyag-kiválasztási, szabályozási rendszerbe való beleszólási lehetősége szinte a nullával egyenlő? Amikor ő maga ugyan jó látja, hogy már semmi nem működik ugyanúgy, mint tíz-húsz évvel ezelőtt, ám nincs módja arra, hogy ezt a működésmódot befolyásolja.

Mindenekelőtt megpróbálhatja tisztázni elméleti és gyakorlati szinten, hogy mi is volna a magyartanár feladata a jövőendő évtizedekben. Ehhez pedig legelsőként számba kell vennie, hogy miképpen változott meg az irodalom percepciója a társadalom életében.

S ha a magyartanár szétnéz a világban, először is azzal a ténnyel szembesül, hogy tantárgyának társadalmi és iskolabeli presztízse egyaránt megrendült az utóbbi évtized(ek)ben. S történt ez akkor, amikor a szónak, a szövegnek, a betűnek a szerepe erősen felértékelődni látszik a társadalom életében és az önérvényesítésben. Kétségtelenül érzékeljük az ellentmondást: aki jól ki tudja fejezni magát, meg tudja fogalmazni a vágyait, érényeit és hibáit a nyelv segítségével, az jobban, könnyebben boldogul az életben (mint az irodalomtanítás első forradalma, azaz bevezetése idején – lásd dolgozatunk elején!). Gyorsabban és hatékonyabban kommunikál, mélyebben és hozzáértőbben viszonyul a történelemhez, a kultúrához és általában a másik emberhez.

Alkalmas-e arra az irodalom tantárgy – teszi föl magának a kérdést ekkor a magyartanár –, hogy ezeknek a kihívásoknak megfeleljen? Hiszen ehhez valószínűleg arra volna szükség, hogy az irodalomórakon már eleve jó hangulat legyen, elfogadói légkör, s a gyerekek legyenek tudatában ama meggyőződésüknek, hogy az irodalom valami rettentően fontos dolog az életben, s hogy aki sokat olvas Petőfit, Móriczot, József Attilát, az jobban és pontosabban érti („olvassa”) nemcsak a körülötte lévő világot, hanem a biológia- és matekfeladatot is. De hiszen akkor – gondolja tovább az egyszeri magyartanár – arra volna továbbá szükség, hogy ennek érdekében állandóan kreatív feladatokkal bombázzuk a diákokat, akik amúgy imádják a kreatív feladatokat, csak kapniuk kell ilyeneket. S persze arra is nagy szükség volna, hogy engedjem, sőt biztassam

tanulóimat a digitális eszközök és adatbázisok használatára is. Ehhez persze elengedhetetlen feltétel, hogy én magam is bizonyos otthonossággal mozogjak abban a világban, amelyben csemetéim élnek mindennapjaikat – hiszen látom, hogyha nincs a kezükben a telefonjuk, megbénulnak...

Bizonyosnak látszik ma már: annak érdekében, hogy mindezek megtörténhessenek, feltétlenül szükséges az irodalomtanítás szerepének – természetesen többféle paradigma mentén történő – újragondolása. Az érettségi rendszer jelenlegi szisztémája elfogadható, 2017-es megújítása várhatóan nem hoz gyökeres változásokat. Ami azonban az érettségi előtti években történik, annak főképpen módszertani megújítása elengedhetetlen. Ennek néhány modellezési lehetőségét szeretnénk bemutatni a továbbiakban – természetesen a teljesség igénye nélkül.

3. Eredményeink

3.1. A 12 legszebb magyar vers-program (2007–2013)

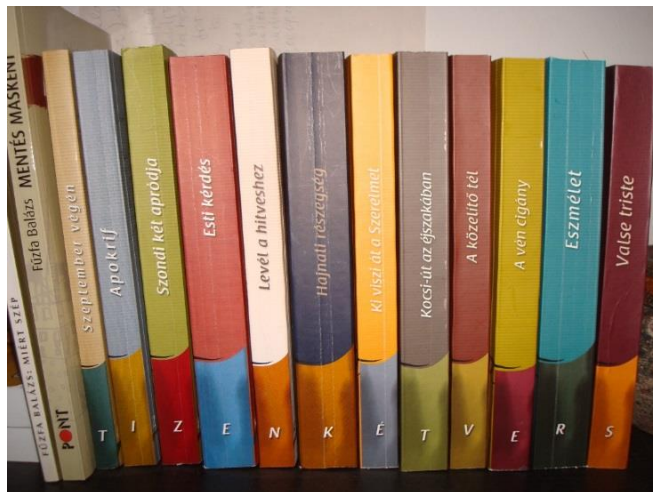
2007 szeptemberében lett 160 éves a magyar irodalom történetének a világon egyik legismertebb remeke, a *Szeptember végén* című Petőfi-vers. Ennek tiszteletére tudományos konferenciát rendeztünk a vers szülőhelyén, Koltón, illetve a közeli Nagybányán.

A szimpóziumon részt vett Margócsy István irodalomtörténész, a Petőfi-életmű kiváló ismerője, aki zárszavában kifejtette, hogy az ilyesfajta emberi és szakmai találkozások azért fontosak, mert választ próbálnak adni a jelenkor egyik legfontosabb kérdésére: „Mit kezdünk a kultúrával, mit kezdünk a költészettel a XXI. században?”

A szintén kiváló Petőfi-kutató Kerényi Ferenc – betegsége miatt – előadásának szövegét küldte el erre a konferenciára, egyetértve annak szellemével, sőt, megfogalmazta számomra azt is, hogy akkor érdemes ilyesfajta konferenciát csinálni, „ha az embernek van koncepciója”.

Ez utóbbi kijelentésen, illetve a *Szeptember végén*-konferencia sikerén felbuzdulva, az ott elhangzottaktól motiválva született meg és indult útjára a Kárpát-medencében *A 12 legszebb magyar vers*-program.

A versek kiválasztásában az irodalomtörténeti kánon – és persze a személyes ízlés elfogultsága – mellett elsősorban az vezérelt, hogy a szövegek részei legyenek az általános vagy középiskolai tananyagban, ismertek legyenek az irodalom iránt kevésbé érdeklődők körében is. Fájdalom, hogy a sorozatból kimaradt Balassi Bálint, Csokonai Vitéz Mihály, Kölcsey Ferenc, Szabó Lőrinc és még sokan mások. De határt kellett szabni a versek mennyiségének, s úgy tűnt, a 12-es szám egyrészt már más művészetekben is alkalmas volt a legjobbak megtalálására (lásd például a filmek világát: „A budapesti 12”!), továbbá a 12 sem nem sok, sem nem kevés, kerek szám is, meg nem is kerek – szóval rokonszenves aritmetikai mennyiség...

*A kötetek, melyek vastagságukkal jelzik a vers kánonbeli helyét is.
A gerinceken összeolvasható szöveg: TIZENKÉT VERS*

S ha lesznek konferenciák, akkor kötetek is kellene, gondoltam tovább a koncepciót. Megszületett az ötlet, hogy legyen ez egy igazi könyvsorozat, melyet a későbbiekben magyartanárok és egyetemisták haszonnal forgathatnak majd, hiszen – feltételezésünk szerint – az adott verssel kapcsolatban a legújabb kutatási eredményeket és a legfrissebb gondolatokat tartalmazza. A „TIZENKÉT VERS” kifejezés pedig szerencsére éppen 12 betűből áll, így kérésre – utalva ezzel a régi Mozgó Világ című folyóirat grafikai megoldására – könnyedén megoldotta kiváló grafikusunk, Scheffer Miklós, hogy a könyvek gerincén egy-egy betű végül eme szintagmává álljon majd össze. (Az első borítón pedig mindig a szóban forgó vers kéziratát vagy annak rekonstrukcióját hoztuk.) A 6–7. gerincbetűnél még nem voltunk biztosak benne, hogy a szavak végére érünk, hogy sikerül a programot befejeznünk, de amikor a 12. kötetet is átadhattam a szerzőknek 2013 szeptemberében – ismét Koltón –, úgy éreztem, kegyelmi pillanatoknak vagyok a részese.

A második alkalommal, 2008 tavaszán csatlakozott a projekthez Jordán Tamás, Kossuth-díjas színművész, a szombathelyi Weöres Sándor Színház igazgatója, akinek még korábbról volt egy álma – mint mesélte nekem –, mégpedig az, hogy sok ember egyszerre, tömegben mondjon verset. Felkérve őt Pilinszky János *Apokrifjének* elmondására a második konferencia nyitányaként – egy szombathelyi piros lámpánál ültünk az autóban –, azonnal megéreztük, hogy kettőnk szándékai találkoztak egymással. Két-három hét múlva aztán a helyi Sportházban majdnem másfél ezer ember, elsősorban 15 éves lány és fiú szájából hangzott fel elementáris erővel a Pilinszky-vers szózata – Melis László gyönyörű zenéje, Jordán Tamás vezénylete mellett. Az eseményt elneveztük Nagy Versmondásnak, melyet aztán minden következő konferencián megismételtünk az adott helyszínen diákokkal és felnőttekkel egyaránt. Az első ilyen rendezvény végén levetítettük Maár Gyula portréfilmjének ama részletét, amikor a költő elmondja az *Apokrifet*. Döbbenetes hatása volt az egy szál ember vékony és rekedt hangú, szakrális kántálásának. Az 1350 fiatal mintha odaszögezték volna a székekhez, úgy hallgatták végig a 10-12 perces felvételt. Azok a fiatalok, akiket előszeretettel bélyegzünk hanyagnak és nemtörődömnek, a kultúra és a hagyományok iránt érdeklődés nélkülinek. A költészet és egy sugallatos személyiség azonban mindannyiukat elvarázsolta. Úgy éreztük akkor Jordán Tamással, hogy amit mi csinálunk, az is lehet fontos, de az igazi Nagy Versmondás mégiscsak az, amikor Pilinszky János egy szál magában tart fogva 1500 embert...

Jordán Tamás Nagy Versmondást vezényel Csöngén, Weöres Sándor falujában 2013 tavaszán

Később még sok helyre hívtak bennünket közösen és hangosan verset mondani *A 12 legszebb vers*-programtól függetlenül is. Többször jártunk például Budapesten, Keszthelyen, Százhalombattán, sőt, Erdélyben Marosvásárhelytől Sepsiszentgyörgyig szinte minden városban – kiegészülve a Sebő-együttessel –; e meghívásokból és az ottani lelkesedésből is érzékelhető, hogy az új műfaj, a Nagy Versmondás ráérezett valamely meglévő igényre; általa a költészet visszatalált ősi formáihoz: a közösségiséghez és a hangzó beszédhez.

E versmondások mindegyike lélekiemelő esemény volt, de különösen ilyenekké váltak a határainkon túli alkalmak: a szabadkai (Kosztolányi Dezső: *Hajnali részegség*), a nagyváradai (Ady Endre: *Kocsi-út az éjszakában*), a koltói Nagy Versmondás (Petőfi Sándor: *Szeptember végén*). Felejthetetlen élmény, amikor egy másik ország többségi kultúrájában élő és azt tisztelő magyar gyerekek és felnőttek halhatatlan magyar költőink versei segítségével átélhetik nemzeti identitásukat.

Konferenciáink bevált struktúrája szerint mindig az első napon tartottuk a nagyobb ívű előadásokat az adott költő monográfusaival, kutatóival (Szegedy-Maszák Mihály, Jelenits István, Sipos Lajos, Kenyeres Zoltán, Láng Gusztáv, Bányai János, Faragó Kornélia, Margócsy István, Kerényi Ferenc, Kabdebó Lóránt, Tverdota György, Bókay Antal, Dávidházi Péter, Nyilasy Balázs, Kovács Árpád, Szitár Katalin, Odorics Ferenc és mások), a második napon a szóban forgó költemény részletes elemzése-értelmezése következett, majd a harmadik napon elsősorban a vers és a költő tanításával kapcsolatos problémák kerültek terítékre.

Mindvégig azon igyekeztünk, hogy az egyes alkalmakat a költő életéhez vagy magához a vershez kapcsolódó helyszín nyújtotta élményszerűség mellett kiállításokkal, hangversenyekkel, filmvetítésekkel, archív hangfelvételek lejátszásával, könyvbemutatókkal – az előző konferencia kötetét mindig a következő összejövetel első estéjén mutattuk be – tegyük színesebbé. Mái is csodálattal gondolok arra, hogy alkalmanként a kollégánők és a kollégák határainkon innenről és túlról (ezeknek a

határoknak egy része talán éppen miattunk, illetve az irodalom miatt is szűnt meg a program közben?) több száz kilométert utaztak a saját költségükön, hogy 15-20 percet beszéljenek egy költeményről. Ezért én ma már egészen biztos vagyok abban, hogy a költészet mégiscsak örök. Az ember ugyan esendő, de az ember létrehozta szellemi dolgok örökérvényűek. Jordán Tamás hangokból épített katedrális gyerekek százaival, mi betűkből igyekeztünk összeróni jövendő korok számára valamit, ami fontosabb a jelennél.

A program tudományos értékét természetesen majd a jövő hivatott megítélni. Terveink szerint a köteteket még egyszer kiadjuk, újraserkesztett, frissített változatban, illetve korszerűsítjük szerény honlapunkat, ahol a mozgalommá fejlődött Nagy Versmondások dokumentumait és módszertanát, illetve a program tudományos eredményeit rögzítjük, összegezzük. Elérhetővé, letölthetővé tesszük köteteinket pdf-formátumban, hogy minél többen használhassák őket munkájukhoz (csak nagyon kicsi példányszámban jelenhettek meg annak idején).

Az irodalom lényege mindig is a megértésre való törekvés és ösztönzés volt (gondoljunk ismét a határok megszűnésére!). Minden műalkotás erről beszél: készüljön akár ecsettel, vésővel és kalapáccsal, vagy rögzítsék hangjegyekbe dallamait. Az irodalomnak eszköze ehhez a nyelv, amelynek legmagasabb rendű absztrakciója a költészet, mely pedig – minden remekmű – újratanítja nekünk a nyelvet.

Meggyőződéssel hisznek ebben nemcsak azok, akik a programban előadóként, szervezőként, versmondóként részt vettek – összesen körülbelül 12 ezren! –, hanem azok is, akik filmjeink révén találkoztak velünk, vagy köteteinket vették kézbe.

S bizonyítja ezt az is, hogy Budapesten, a 2014. október 23-án megnyíló Magyarország Házában, ahol a kiállítás egésze a magyar kultúrát és szellemet igyekszik reprezentálni főleg a fiatal korosztály számára, a tíz szoba közül másfelet *A 12 legszebb magyar vers*-program kapott meg. A rendezők Kosztolányi Dezső *A tíz legszebb szó* című esszéje alapján adnak ízelítőt a sport, a művelődéstörténet, a képzőművészet, a zene, a tudomány és más területek legjelentősebb alkotásaiból. Mi a *Gyöngy* szobában mutathatjuk meg, hogyan is mondtuk el Drégely várában Arany János balladáját körülbelül 300 apróddal, s hogy miképpen írta át a 12 legszebb verset néhány egyetemista diák slam poetry-stílusban.

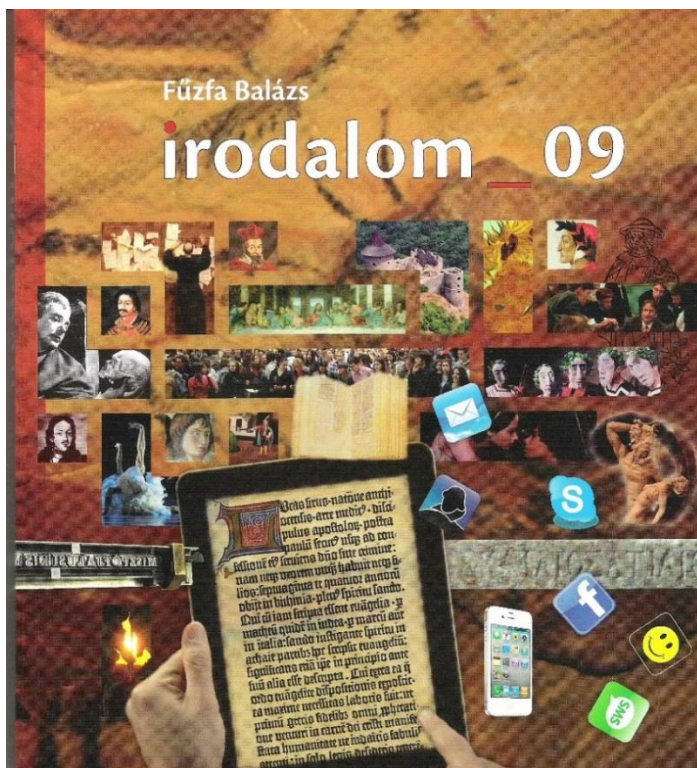
S bizonyítja ezt Pusztay János nyelvészprofesszor is, aki nemcsak megtanulta és előadta – az utolsó konferencián, illetve azóta már többször – a 12 legszebb magyar verset, hanem le is fordította őket hét finnugor nyelvre, majd a fordításokat díszkiadásban meg is jelentette (Masszi Ferenc ihletett illusztrációival). 2012-ben Siófokon, a Finnugor Népek Világkongresszusán minden résztvevője ezt a kötetet kapta ajándékkul – köztük olyan népek képviselői is, akik eddig alig-alig hallottak a magyar költészetéről. 2015-ben a projekt azzal folytatódik, hogy több finnugor nép kiválasztotta a saját 12 legszebb versét, s ezeket lefordítják egymás nyelvére. Sőt, megjelentetik a legszebb 50 magyar verset és a 12 legszebb magyar novellát is a saját nyelveiken. Lehet-e ennél ékeesebb bizonyítéka annak, hogy – mint fentebb is írtuk – az irodalom legfőbb célja és értéke a megértésre való törekvés?

Programunk mindvégig élvezhette a Sipos Lajos professzor vezette Magyar Irodalomtörténeti Társaság támogatását is. A program anyagi költségeit pedig – sok más alapítvány, egyesület, kiadó, magánszemély, önkormányzat mellett – mindenekelőtt a Nemzeti Kulturális Alap biztosította. Nélkülük nem jöhetett volna létre ez a mozgalom, amely – úgy vélem – mégiscsak megfogalmazott legalább egyfajta válaszlehetőséget a Margócsy István által föltesztelt kérdésre. Ez a válasz pedig immár *A 12 legszebb magyar vers*-program és mozgalom jelszavává vált: „Irodalom nélkül lehet élni, csak nem érdemes”.

3.2. Új típusú tankönyvek az élményközpontúság jegyében (2008–2011)

2008 és 2011 között új típusú irodalomtankönyveket jelentettünk meg a Krónika Nova Kiadó gondozásában. A tankönyveket az élmény- és érettségi-központúság jegyében gondoltuk végig és készítettük el – az alábbi jellemzőket igyekezvén betartani:

- a) Tankönyveink a hatályos kerettantervi szabályozás „B” változatának elveit vették figyelembe, ám összességében az „A” változat elvárásai szerint (is) rendezik a tananyagot érettségi-előkészítő jellegűvé.
- b) Emellett a tankönyvek felépítése a kétszintű érettségi előírásait és fogalomrendszerét tekinti mérvadónak, s szemléletük elsősorban nem irodalomtörténeti jellegű, hanem probléma- és élményközpontú.
- c) Ennek jegyében köteteinkben a tananyagszervezés általában koncentrikus (téma, modul, motívum stb. szerint), illetve a jelentősebb szerzőknél (életművek) portré jellegű – az irodalomtörténet érzékelhető háttérmotívumként való jelenlétével.
- d) Az egész szöveghez képest mintegy 40 %-nyi kreatív, humoros feladat, kérdés, projektmunka szerepel a tankönyvekben – kutatásra, alkotásra, az irodalommal való élményszerű foglalkozásra biztatva az olvasókat.
- e) A sorozat szemléletmódjára nem az eldöntöttség és befejezettség, változtathatatlanság, hanem a gondolkodtatás, az Umberto Eco-i szemlélet jellemző: vagyis hogy minden irodalmi műnek annyi értelmezési lehetősége van, ahány olvasója.
- f) Köteteink arculatát a jelen kor fokozott vizualitásigényéhez igyekeztünk igazítani (grafikus: Szabó László). Átlagosan minden oldalon legalább 1-2-3 kép található, sőt, egész oldalas képek, képsorozatok sem ritkák könyveinkben. (2008-ban a 12.-es kötet, illetve a sorozat Szép Magyar Könyv-oklevelet kapott az Ünnepi Könyvhéten.)
- g) A kreatív írás szépirodalmi lehetőségeit is szeretnék megteremteni a tankönyvek (verselés kötött és szabad formákban, novella-, drámairás stb.). (Lásd elképzeléseink megvalósulásáról dolgozatunk 3.6 fejezetét!)
- h) Hasonlóképpen lényegesnek tartjuk, hogy diákjaink megismerkedjenek az irodalomszakma határterületeivel, néhány irodalomhoz közeli hivatás jellemzőivel (tartalmi szerkesztő, olvasószerkesztő, műszaki szerkesztő, grafikus, korrektor, nyomdász stb.). – Elképzelhetőnek tartjuk, hogy tanítványaink maguk tervezzenek, szerkesszenek verseskönyvet, újságot stb. – tankönyvünk az ilyen munkához is igyekszik ötleteket, adalékokat nyújtani, s effajta tevékenységre erősen biztat.

*A tankönyveket – a kiadó ötletéből kiindulva – fordított sorrendben írtam.
A 9. osztályos jelent meg utoljára, 2011-ben (a borítót tervezte: Szabó László)*

- i) A színjátszást általában, illetve a drámajátékot különös fontossággal kezeljük.
- j) A korábban megszokott szöveghordozók mellett a CD-ROM, a DVD és az internet fokozott használatát erősítjük.
- k) A legérdeklődőbb diákok számára biztosítjuk a lehetőséget az irodalomtörténeti, irodalomtudományi kutatás módszertanával való megismerkedésre (elsősorban gyakorlati munka segítségével).

3.3. „B” jelű kerettanterv az élményközpontúság jegyében (2013)

2013-ban az OFI megbízásából elkészíthettem a magyar irodalom tantárgy kerettantervének „B” változatát. Sajnos a tervezet csak később fogadta el a minisztérium, mint az „A” változatot, ezért még a létezéséről is nagyon kevesen tudnak. A kerettanterv koncepciójában a törvényalkotó az alábbi értékek, azaz lényegében a paradigmaváltás mellett tör lándzsát:

„A kerettanterv egyaránt tükrözi az irodalom tanításának módszertani változásait és az irodalomtudományban az utóbbi évtizedek során végbement szemléletbeli átalakulásokat. Ezek szerint az irodalmi alkotások önmagunk és a másik ember megismerésének egyéb módszerekkel és eszközökkel nem pótolható lehetőségeit adhatják számunkra. Az irodalom születésének mai tendenciái jelzik az irodalomnak – elsősorban mint kulturális közegnek, beszédmódnak – a »használatára« vonatkozó új, IKT- és tanítási eszközök, módszerek, tananyagok előtérbe kerülésének szükségességét.

Érzékelhető igény mutatkozik a szakmában és a mindennapi életben – a fentiekkel összefüggésben – az irodalom jelenének megismerésére, az iskolai kánonba való beemelésére, továbbá az irodalom új típusú, illetve eddig figyelmen kívül hagyott jelentésrendszereinek megértésére – az »abszolút« kortárs és/vagy digitális irodalom széles köru megismerésére.

Az alábbi funkcióváltás talán kevésbé érzékelhető, de másik fontos jellegzetessége napjainknak: az irodalomtanításnak a jövőben egyre inkább a világban szédítő gyorsasággal teremtődő szöveges és egyéb típusú jelek és jelrendszerek megértésére, gyors alkalmazására, működtetésére kell felkészítenie a diákokat.

A modern ember életkörülményeinek, tárgyi és technológiai környezetének rövid idő alatt – lényegében az ezredforduló után – történt radikális megváltozása arra szólít fel bennünket, hogy diákjaink derús jövője, továbbá az irodalomnak az emberi boldogság megteremtésében játszott nélkülözhetetlen szerepének megőrzése érdekében a középiskolai korosztályok irodalomtanítását *például* eme alternatív kerettanterv koncepciója szerint gondoljuk végig és alakítsuk át.

[...]

Alapvető fontosságúak kerettantervünkben a szolidaritás, az erőszakmentesség, a tolerancia és a környezettudatosság értékei. A jövő irodalomtanításának mélysége, minősége és fontossága azon múlik, hogy miképpen tud hozzászólni a magyarság és az emberiség jövőjét érintő eme legfontosabb kérdésekhez.

Az irodalomtanítás szemléletváltását azzal is érzékelteti e tanterv, hogy fokozott hangsúlyt kap benne a kortárs irodalom, amely minden évfolyamon rendszeresen szerepel az irodalomtörténeti anyag referenciájaként – nem csak a saját, néven nevezett fejezeteiben, és egyáltalán nem csak a megszokott módon, a 12. osztály végén. Ez a tény is jelzi az erőteljes szemléletváltásnak, valamint a tananyag átstrukturálásának szükségességét. Nem kétséges ugyanis, hogy a múltat, így a múlt irodalmát is mindig a jelen szemüvegén keresztül nézzük. Azaz az irodalomtanítás legfontosabb feladata ma és a jövőben nem az irodalom történetének a megtanulása, hanem a világtértelemezés készségeinek, képességeinek kialakítása.

A szépirodalmi alkotások mellett a diákokra ma elsősorban az irodalom vizuális és populáris rétege képes hatást gyakorolni. Ezért mindvégig fontos, hogy a négy év során az aktuális tananyag állandóan kapcsolatba kerüljön a mindennapi történésekkel, a hétköznapi digitális kultúrával, a tárgyi és szellemi környezet erőteljes vizualitásával, dinamikus változásaival. Ennek jegyében nélkülözhetetlen a Gutenberg-galaxis kultúrája mellett a jelen webkultúrájára való folyamatos utalás, továbbá az állandóan születő új műfajok beemelése a tanítási folyamatba – azaz a Neumann-univerzum jelenségeinek érzékeltetése és beépítése az iskolai órák anyagába.

A kreativitás, a játék, a humor az irodalomtanítás újragondolásának egyik leglényegesebb összetevője, ezért a tanterv ezt sem hangsúlyozza külön minden egyes lehetséges helyen.” (KERETTANTERV, 2013)

Fentiek és a valóság összevetéséből látszik, hogy sajnos egyelőre még nem tartunk itt. Ennek oka mindenekelőtt az információhiány és a tanárok túlterheltsége. Sajnos kolléganőink és kollégáink többségének egyszerűen nincs ideje és energiája a megújulásra, nincs ideje arra, hogy új anyagrészeket és új módszereket emeljen be repertoárjába. (Megjegyezzük, hogy a szomszédos Ausztriában egy effektív magyaróra 1,3-es szorzóval számolódik az adminisztrációban...)

3.4. Az Irodalomtanítás Innovációjának Országos Műhelye (IROM, 2012-től) [4]

A vállalkozás négy bázisa a Nyugat-magyarországi Egyetem Esztétikai, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete, illetve Bolyai János Gyakorló Általános Iskolája és Gimnáziuma, továbbá a Debreceni Egyetem Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézete és Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziuma. Az egész országot átívelő egyesülés célja, hogy egybefogja mindazon innovatív kezdeményezéseket, amelyek az irodalomtanítással kapcsolatosak, tehát az ország más régióiban működő olyan „szatellit” kialakulásával is számol, amelyek idővel egyre markánsabban vesznek majd részt a közös munkában, akár országhatárokon túl is. Ilyeténképpen tehát potenciális szövetségesének, partnerének tekint minden olyan felsőoktatási, középfokú avagy civil módszertani műhelyt és szakmai munkaközösséget, amelyet foglalkoztat e tantárgy jövőjének formálása, gondozása.

A szimpóziumokra kezdetben évenként kétszer került sor, ősszel Debrecen, tavasszal Szombathelyen. A kétnapos alkalmak a konferenciák és a workshopok munkaformáit ötvözik: szekcióelőadások, fórumok, kerekasztal-beszélgetések formájában mindig helyet kap a konferenciákon valamely meghatározott probléma körüljárása (pl. az internetes változások, a kötelező olvasmányok vagy éppen a kerettanterv kérdései), a hangsúly mégis a különféle bemutató órákra, varázstábla-demonstrációkra, gyakorlatorientált műhelymunkákra helyeződik. Az előadások, illetve a kerekasztal-beszélgetések szövegei az IROM Füzetek sorozatban jelennek meg, a bemutató órák, illetve a különféle ppt-prezentációk, videós anyagok pedig – részben – elérhetők a Nyugat-magyarországi Egyetem Könyvtárának honlapján. [5] Saját honlapunk az egyik legintegratívabb hazai szakmai internetes felület ambíciójával készül. Fontos hangsúlyozni, hogy az illető alkalmak nem csupán földrajzilag kívánják az irodalom tanításának ügyében érdekelteteket egyesíteni, hanem a szakma rétegzettségét tekintve is: tanárjelölteket éppúgy megszólít és szereplésre invitál, mint gyakorló tanítókat; egyetemi oktatókat éppúgy, mint oktatáskutatókat. Mindezt jól érzékelteti, hogy az ügy iránt Vasban és Hajdú-Biharban például a Megyei Pedagógiai Szakszolgálat és Pedagógiai Szakmai Szolgáltató Intézet, illetve a NYME Regionális Pedagógiai Szolgáltató és Kutató Központja Szombathelyen, továbbá a Magyar Irodalomtörténeti Társaság helyi szervezetei egyaránt elköteleződtek. Hasonlóképpen fontos, hogy együttműködik velünk az ELTE BTK Irodalom- és Kultúratudományi Intézete (2013 őszi konferenciánknak helyszínt is biztosított), a Petőfi Irodalmi Múzeum, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet és a Krónika Nova Kiadó.

Az *Irodalomtanítás innovációja Kelettől Nyugatig* elnevezésű projekt (konferencia- és könyvsorozat) nyitóeseménye 2012 novemberében volt a Debreceni Egyetemen, Az *irodalomtanítás innovativitásának záloga: a tanárképzés gondolkörének jegyében*. A tervezett programpontok között szerepelt például egy szekció *A magyartanár-képzés problémái, innovációs lehetőségei a felsőoktatásban* címmel, melyen az ország valamennyi nagyobb tanárképző műhelyének képviselője kifejtette véleményét, de fórum-témává tettük az új Natot és a kerettantervet is, illetve az újólag bevezetett osztatlan egyetemi képzés ügyét. E második konferenciánkon nagyobb szerepet játszott az elvontabb eszmecsere, de már markánsan igyekeztünk megjeleníteni a későbbi hangsúlyokat is: az élményközpontú szövegértés, illetőleg a kooperatív tanítási módszer szellemében tartottunk bemutató órákat a „líralogikáról”, amiképpen közös műhelymunka keretei között az érettségi dolgozatok javításának, illetve az érettségi vizsga szóbeli értékelésének kérdéseiről is bővebben szó esett. Kiemelendő még a programból az IROM Könyvek első darabjának bemutatója, mely a közvetlen előzményt

jelentő, 2012 februári szombathelyi konferencia bővített és szerkesztett anyagát tartalmazza.

Olyan, jelképesen és konkrétan is az egész országon átívelő, szakmai rétegzettségét tekintve pedig szintén teljességre törekvő összefogásról van szó, amely tulajdonképpen páratlan az irodalom tanításának magyarországi történetében. A szervezők csak remélni tudják, hogy az IROM egyre bővülő tábort tudhat majd maga mögött, s idővel az irodalom tanításának hazai alakulástörténetébe érvényesen is beleszólhat, a józan és előrelátó tervezés, illetve a derűs konszenzus jegyében.

3.5. Szakmódszertani kutatás (2015)

Az IROM eddigi munkájára alapozott koncepció tervezetével négy főből álló kutatócsoportunk – Czímer Györgyi középiskolai tanár és Dr. Bodrogi Ferenc Máté egyetemi adjunktus Debrecenben, Szakály Szilvia középiskolai tanár és e sorok írója Szombathelyen – egyéves akadémiai pályázati támogatást nyert. Céljainkat az alábbi dimenziókban foglalmaztuk meg:

- a) *Az irodalomtanítás innovációja – kulturális multimedialitás* (Zene és irodalom, képzőművészet és irodalom, film és irodalom manapság szoros viszonyának kérdései).
- b) *Az irodalomtanítás innovációja – csoportképző módszerek* (A frontális információátadáson túli legújabb alternatívákról: a projektmódszer aktuális lehetőségei, internetes oktatás és tanulói foglalkoztatás, közép- vagy hosszútávú „kihívások”, pl. kortárs versantológia szerkesztése saját kritikai előszóval stb.).
- c) *Az irodalomtanítás innovációja – online generáció* (Az internetes éra kihívásai: eltérő tudásforma, eltérő kultúrafogyasztás, eltérő információfeldolgozás, eltérő ingerküszöb, eltérő időbeliség).
- d) *Az irodalomtanítás innovációja – technomédiák* (A legújabb technomediális kultúrtechnikák alkalmazhatósága a tanításban: számítástechnikai szoftverek (vágás, keverés, szinkronizálás), videók, klip-gyártás, klip-elemzés, facebook és irodalom, mobiltelefon és versfeldolgozás, irodalmi remixek stb.).
- e) *Az irodalomtanítás innovációja – performativitás* (A test, a közvetlenség és az irodalom; közösségiség és irodalom; drámapedagógia és irodalom; író-olvasó-találkozók, színházlátogatás, kultuszhelyek felkeresése, interaktív múzeumlátogatás, koncert, show, slam poetry és irodalomtanítás kapcsolatai).
- f) *Az irodalomtanítás innovációja – fesztiválizáció* (A fentebbi innovációs aspektusok összehangolása a legtöbb szubkultúrát ma alapvetően meghatározó „fesztivál” gyökérmetaforája segítségével – egyben a Mihail Bahtyin-féle karnevalizáció modelljét kiaknázva – annak érdekében, hogy a tanulók irodalommal való találkozásaiban minél nagyobb szerepet kapjon a médiakonfigurációkon alapuló, mély nyomot hagyó, derűs közösségi élményszerzés, mely esztétikai aktivitásra és társas elköteleződésekre ösztönöz, nem az olcsó és üres giccs, hanem az igényes ösztönművészet jegyében).
- g) *Az irodalomtanítás innovációja – hipertextualitás* (Sok helyen még ma sem bevett tanítási szempont az intertextualitás, pedig ezt a jelenkor már rég túl is haladta: hipertext-navigáció, „sharing culture”, „copy-paste culture” stb. mindezen jelenség mint kihívás, és irodalomtanítási válaszok mint megoldások).
- h) *Az irodalomtanítás innovációja – kötelező olvasmányok* (Hol a józan egyensúly a nemzeti örökség ápolása és az adekvát kortárs kultúrákövetés között? Jöhet-e

Garaczi, Tolkien, Meyers, Rejtő? Maradjon az évfolyamonkénti „tíz” kötelező, melyeket senki nem olvas el, vagy legyen évenként kettő, amelyet egy listából választhat ki a tanuló, s melyet nem „kikérdeznek”, hanem videoklipet kell belőle csinálni, kritikát kell róla írni, illusztrálni kell, parafrázálni kell, internetes portfóliót kell alkotni a műről és írójáról stb.)

- i) *Az irodalomtanítás innovációja – világirodalom/multikulturalizmus* (Kell-e tanítani Jacopone da Todit vagy akár a lengyeleket? Hol az optimális határa az ilyen irányú képzésnek? Hogyan lehetne naprakész módon ütköztetni a tanulókat a kulturális idegenséggel, más népek irodalmával?)
- j) *Az irodalomtanítás innovációja – történetiség* (a kronológiára építő irodalmi tanrend az egész euro-atlanti kultúrkörben leváltódott mára; ajánlatok, javaslatok új tanmenetszervező-elvek felvázolására).
- k) *Az irodalomtanítás innovációja – velünk élő(?) kortársak* (A kortárs irodalmi élet lüktetéséről egy mai átlagos diáknak fogalma sincs; nem találkozik fiatal írókkal, fiatal kritikusokkal, fiatal kulturális programszervezőkkel, egyáltalán fiatal művészekkel; a magyar irodalom/művészet intézményrendszere hatékony közvetíthetőségének kérdéseiről az irodalomtanításban, illetve a kortársak megjelenésének kérdéseiről a tanmenetben)

3.6. A kreatív írás mint az irodalomtanítás egyik lehetséges eszköze és módszere

(Nyugat-magyarországi Egyetem Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium, Szombathely)

3.6.1. Nógrádi Gábor-projekt (2014–2015)

E sorok szerzője a szombathelyi Bolyai János Gyakorló Általános Iskola a Gimnázium óraadó tanára (egyetemi oktatói főállása mellett). Osztályában a saját tankönyveiből tanít, s azon igyekszik, hogy diákjai számára a kreativitás minél tágasabb lehetőségeit biztosítsa. Egyik – 2014 tavaszától 2015 tavaszáig tartó – projektjének lényege, hogy diákjai találkozzanak a kortárs irodalommal kreatív és szó szerinti értelemben is. Nógrádi Gábor személyében ez meg is történt az elmúlt hónapokban. Szerettük volna, hogy ez ne csak szokványos író–olvasó-találkozás legyen, hanem tulajdonképpen együtt alkotás.

Az író *Láttam, mi történt* címmel 2014 végén megjelent kötetében 56 nézőpontból meséli el ugyanazt a kis történetecskét (az „alap”-nak megadott történet szerint egy fiú, kiszaladva az iskolából, véletlenül [?] meglök egy lányt, akinek leesik a szemüvege, és fogszabályzója van; délután aztán ugyanők egy plázában együtt lógnak...). A kéziratot a szerző megjelenés előtt elküldte nekünk „lektorálásra”, hogy a diákok véleményezzék, autentikus-e az argó stílusbeli szóhasználat. A munka olyan lelkesedést váltott ki diákjaimból, hogy ők is elkészítették a maguk stílusparódiáit. Ezek viszont annyira elnyerték Nógrádi Gábor tetszését, hogy írói honlapján szeretné közzétenni őket. (2015. május 14-én a jókedvű, élményközpontú, személyes találkozás is megtörtént az író és az osztály között.)

Íme, négy kis történet a 35-ből. Mindegyikből látszik, hogy a humor mennyire éltető eleme a diákoknak – s persze mindannyiunknak. (Diákjaim e munkák születésekor 10. osztályosok voltak.)

MOLNÁR TIBOR: *Paraszt bácsi*

Hát én kérem csak megpihentem a lovakkal emellett a tanoda mellet, mikor kérem mit látok ott, la? Hogy valamiféle pulyák szaladgálnak egymásba. Egy kis kölök belerohan egy kislyányba, annak meg majd kiesik a szeme, aztán meg bögve elrohan. Estefelé meg még gyorsan lehajtottam a kistraktorral a bótba egy kis abrakír, oszt mit látok megin? Az a kis kópé már rá is akaszkodott a szegény kis leánykára. Bezzeg a mi időnkbe, mikor még tehénszart kellett lapátolni, hogy fölfigyeljenek ránk az asszonyok, osztán csak akkor mönhetett a köcsögdudázás.

KÓSA VANESSZA: *Drága Mariska!*

Olyan régen beszéltünk már, gondoltam elküldöm neked ezt a levelet. Ezenkívül, ma délután pont te jutottál eszembe meg a férjed, a Pista. Képzeld csak, mentem hazafelé a boltból, és egy iskola előtti padra leültem, mert hát majd' megszakadtam a cipekedésben. Üldögélek békésen, mikor észreveszem, hogy egy eszelős fiatalember az iskolából kirontva nekirohan egy ott álldogáló leánynak, ő meg sírva elszaladt. Ekkor jutottatok eszembe a Pistával, mert, ha jól emlékszem, annak idején te is úgy ismerted meg őt, hogy ő véletlenül leöntött téged kávéval. Tudom, ennél a huligánnál nem volt most kávé, de nem is ez a lényeg. Hanem amikor délután még az unokámat elkísértem a plázába megvenni egy könyvet, látom ám, hogy az a fiú éppen ott sétál a lánnyal kézen fogva. Hát el tudod ezt hinni? Én a kislány helyében nem lettem volna vele ilyen elnéző. Szegény, ezelőtt még olyan sértődötten rohant el az iskola elől. De végül is te is elnéző voltál a Pistával, és látod... igaz szerelem szövődött belőle. Meg hát ezeknek a mai fiataloknak már nem lehet mondani semmit sem. Úgyis azt csinálják, amit ők akarnak, a bölcs tanácsok meg elszállnak a füleik mellett. Bezzeg a mi időnkben azért a lányok szívét hosszas és kemény munka volt meghódítani a fiúknak. No, mindegy is, remélem, az én drága kis unokám azért hallgatni fog majd a nagyanyjára, ha már annyi időse lesz. Na és a te unokáid hogy vannak? Minden rendben velük is meg veletek is? Ja meg annak a süteménynek is elküldhetnéd a receptjét, tudod, amelyet a múltkor csináltál. Várom a választ! Sokszor csókol: Irénke

FEKETE ANDRÁS: *Egykori orosz tiszt*

Igen mindent bevallok, csak ne vigyenek el, mindent bevallok, kérem! Éppen Sanyi bácsitól a vén trafikostól jöttem ki, de esküszöm, csak egy Kék Bondot vettem, semmi mást! Na, amikor onnan kijöttem, láttam egy bizonyos kék fejű elvtársat. Tisztán láttam az esetet, fellökte azt az aranyos fehérrépet, az meg vigyorgott vagy sírt, nem tudom, nem láttam pontosan! Ilyenek a mai fiatalok... Rendben, a lényegét mondom, nyugodjanak meg. Szerencsére a suhanc illedelmes volt, szerencsére nem kellett ott helyben agyonlőnöm... bezzeg amikor én gyerek voltam... jó, bocsánat, elkalandozok. Délután újra láttam a párost... NEM kémkedtem utánuk, az nem az én dolgom. Nem akarok neveket mondani, de az a Béla feladata. A plázában voltak éppen. Pontosán délután 16 óra 00-kor... nem hazudok! Itt meg a gyerek ejtett le valamit. Ezen is csak röhögni tudtak. Ezek a mai fiatalok. Én megmondtam, be kéne vezetni a sorkatonaságot!

NEUMÜLLER OLIVER: *Rapper*

*Ye, ye, nyomattam a szöveget lazán a kecóba, de az asszony aszonta, hogy húzzak el a melóba, nyomulok a régi sulim előtt, akkor látom, hogy a kiscsávó meglöki a nőt, a bula burájáról mindkét szeme lepattant, a tesó esélye is rendesen megcsappant, de azé' az a kisleány visszaadja az üvegcuccost a néembernek, az meg nyafogva indította hátsóját a méternek. Délután zúzok a spanokkal a bótba, hogy piát csaphassak a hazai pócra, yo, akko' b*szódik be a szemem sarkába a két csíra, azé' nem hiába tolom a rímeket, kiscsávó a repedésnek adja az ívet, mondom zsír, akciós az abszint, csapassad kisarc, növekedjen a hasszint!*

3.6.2. IBM-projekt (2014–2015)

Az elmúlt tanév kreatív írásos projektjei közül kiemelkedtek az IBM-mel való kapcsolatfelvétel jegyében született alkotások. Valamilyen hirtelen ötlettől vezérelve egy órán felháborodtam azon, hogy a mi oktatási rendszerünk vajon miért nem biztosít minden gyerek számára egy tabletet, hiszen ez mindössze annyiba kerülne, mint egy középiskolai tanév tankönyvsomagja. Az osztály elgondolkodott ennek szakmai, anyagi és politikai okain, majd javaslatomat elfogadva mindannyian levelet írtunk az IBM-nek, hogy ajándékozzanak nekünk egy-egy tabletet...

Kíváló barátokra leltünk Beszteri Zsuzsannában, az IBM munkatársának személyében, aki elmondta, hogy ez sajnos nem tudják megtenni, mert már nem gyártanak ilyesmiket, de szívesen meghívna bennünket egy fél napra az IBM magyarországi székházába.

A kirándulást meg is szerveztük 2014. december 12-ére, melynek során tiszteletünket tettük Radnóti Miklós meggyilkoltatásának helyszínén, Abdán, majd az IBM-ben hallgattunk előadásokat a cégvezető munkatársaitól például az „okos város”-okról. Délután a Magyarország Házát kerestük fel, ahol a *Mi, magyarok*-kiállítás részeként láthatók és hallgathatók-nézhetőek meg *A 12 legszebb magyar vers*-program (lásd erről dolgozatunk 3.1 fejezetét!) verseinek slam poetry-átiratai is. Este pedig életre szóló élményben volt részünk a Nemzeti Színházban: Gorkij *Éjjeli menedékhelyét* néztük meg Törőcsik Marival az egyik főszerepben...

A szombathelyi Bolyai Gimnázium 11/C osztálya az IBM budapesti székházában. A háttérben a gyerekek kreatív írásaiból készült kiállítás látható. A kép bal szélén Németh Gyula osztályfőnök, Károly Frigyes igazgató, középen guggol a meghívó, Beszteri Zsuzsanna, jobb szélén e sorok írója

Beszteri Zsuzsanna kérésére az utazás előtt a témába vágó szövegeket küldtünk az IBM-nek. Ezek közül való az alábbi két parafrázis (a feladatot minden diák megoldotta):

SCHÜTZ OSZKÁR: *A Guttenberg-honlapra*

Majd ha kifárad a kar, s hazug posztok napjai szűnnek,
S a földalra kikerülvén nem teremnek bárgyú homályt;
Majd ha kihull a szó a trollok érdes kezéből,
S a múlt béke porát nem undorítja a sok mocsok;
Majd ha bloggerből s vloggerből az álszent hús
S a nyomorúságra éhes (pór)nép emberségre javúl;
Majd ha a világosság igénye terjed ki keletre, nyugatra,
És igazmondani tudó szív és valós kép nemesíti a fészket;

Majd ha kérdést tesz a webnépség,
És választát ostromló hahota és ízléstelen összekiáltás nem tarkítja,
S a csendből egy szó válik ki dörögve: „Igazság!”
S e rég várt „ötletét” végre tisztán látja az ész:
Az lesz a méltó diadal számunkra, internet népe!
Méltó *emlékjelt* akkoron ád a világ.

MOLNÁR JÚLIA: Szózat (parafrázis)

Apádnak rendületlenül
Tégy mindent, oh magyar;
Költől s az majdan fizet is
Majd átkoz és megtakar.

A világhálón e kívül
Nincsen számodra hely,
Háljon vagy keljen is veled,
Itt élned, halnod kell.

Ez a poszt, melyen annyiszor
Kézzel még nem volt,
Ez, melyhez minden hibát
Pontosvessző csatolt.

Itt íródtak csajért a nők
Férfik akaratai,
Itt törték össze szívüket
A remény asszonyai.

Kapzsiság! Itten posztolják
Hazug lájkjaidat,
S felugrottak chatfalaid
A letöltés alatt

És annyi vesszőhiba közt,
Oly sok felhívás után,
M megbököve bár, de törölve nem,
Él névjegy ma, az ám!

S népek hazája, party time!
Hozzad bátran kiált:
„Egy virtuális szenvedély
Kér teret, adattárt.”

Az nem lehet, hogy annyi kép
Hiába hódít tért,
Hisz photoshoppal annyi mű kebel
Szakadt meg a posztért.

Az nem lehet, hogy mail, send,
És oly szent gépparancs
Hiába sorvadozzanak
A billentyűzet alatt.

Még jöni kell, ha jöni fog
Egy jobb blog, mely után
Új tokot is feltehetsz
Az iPad-ad hátulján.

Vagy nőni fog, ha nőni kell
Ami megtekintést számlál,
Hol a videomegosztó mögött
Egy ország szégyenben áll.

S a kint, hol internet tűnik el
Gépek veszik körül,
S az ember millióinak
Szemében gyászkönny ül.

Tégy mindent rendületlenül
Apádnak, oh magyar;
Ez éltetőd, s ha elbukál,
Karjával ez vakar.

A világhálón e kívül
Nincsen számodra hely,
Háljon vagy keljen is veled,
Itt élned, halnod kell.

3.6.3. Írócímborák-projekt (2015)

Németh Eszter, jelenleg Grazban élő magyartanár, író – egykori főiskolai tanítványom – segítségével mostani gimnazista diákjaim – az egész osztály – egy-egy kortárs íróval párban, közösen alkottak kisorsolt, azonos hívószavakra költeményeket, kisprózai alkotásokat és rajzokat. [6] Mint például ezeket:

TINKÓ MÁTÉ (író)

*Keresték reggel óta, de szobájának
Rejtekből sokáig nem érkezett válasz.*

*Anya kezdett először aggódni rajta,
a szigorú szülők fegyelmével, készakarva.*

*„**Vakarcs**nak neveztek,
Hát világgá megyek.”*

*Világgá megyek, ha kell,
És senki sem érti meg.”*

*A padlásra bújt hajnalok hajnalán, oda,
Ahol nem találják majd meg soha.*

*De a padlás sem volt otthonos,
Csak poros, csak csupa lim-lomos.*

*Mindenhol a felnőtttség nyoma,
Selejtes öltönyök, **kalapok**,
nyakkendők otthona.*

*Rajzolni kezdett unalmában egy
Meg még egy **pálcikaembert**.*

*Szeme előtt a papírlap
Épp hogy életre nem kelt.*

*Akkor már kicsit egyedül is volt,
Akkor már kicsit félt is.*

*Míg aztán elaludt, álmában
Szerető szülőkről álmodott.*

A pálcikaemberek pedig életre keltek.

WEEBER ANNA (Bolyai Gimnázium, 11/C)

*Elbújtam kora reggel és szobámnak
Mélyéről órákig nem adtam semmi választ.*

*Anya hadd kezdjen majd csak aggódni rajtam,
szigorúnak tetsző fegyelemmel, nem-akarva.*

*„**Vakarcs**nak neveztem,
Világgá ne menjen!”*

*„Ám, ha az kell, legyen,
Hogy megértsed, Kincsem...”*

*A padlásra bújtam hajnalok hajnalán,
Ahol nem talál meg apám-anyám.*

*De a padlás nem lesz otthonos,
Örökké csak poros, csupa lim-lomos.*

*Mindenhol a felnőttek nyoma,
Kopottas **kalapok**, nyakkendők
s a múltnak otthona.*

*Rajzolni kezdtem unalmamban egy
Meg még egy **pálcikaembert**.*

*Szemem előtt a papírlap
Életre és létre kelt*

*Akkor már kicsit egyedül voltam,
Akkor már kicsit fenn voltam a Holdban.*

*Hol aztán szerető szülőkkel
Játszottam és éltem boldogan.*

A pálcikaemberek pedig körtáncot roptak.

Az osztály tagjai látható szenvedéllyel vetették bele magukat a Mi, magyarok című kiállításba s főleg annak interaktív részébe...

Reménykedjünk benne, hogyha középiskolás gyermekeink ilyesfajta alkotómunkára képesek, mint amilyeneket e fejezetben bemutatunk (pedig nem irodalmárnak készülnek, hanem orvosnak, biológusnak, jogásznak, közigazdásznak, nyelvtanárnak...), akkor később, felnőtt korukban sem veszítik majd el a szépirodalmi szövegek iránti fogékonyságukat és az olvasás iránti szenvedélyüket. Még az is megtörténhet, hogy a 20 éves érettségi találkozón majd ők is örömmel számolnak be róla – mint ahogyan ez pár éve megtörtént velem –, hogy „Tanár Úr, most már bevallhatom, csak idén olvastam el, de ez az *Iskola a határon* nem is olyan rossz könyv...!”

3.6.4. Az élményközpontú tudományos és kreatív szépirodalmi munka mint a tehetséggondozás eszköze

A Nyugat-magyarországi Egyetem Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Karának Esztétikai, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetében, karöltve a NYME Bolyai János Gyakorló Általános Iskolájával és Gimnáziumával, 2013 óta folytatjuk a „kísérlet”-et, melyben az élményközpontúságot a tudományossággal igyekszünk összekötni.

Ebben a vonatkozásban az élményközpontúság mindkét fél számára öröm és tanulság: középiskolásaink számára élményt jelent az egyetemistákkal együtt szerepelni például egy konferencián (az egyetem épületébe való csoportos ellátogatás már önmagában is maradandó emlék), jóleső érzés együtt megjeleníteni egy verseskötetben, illetve az egyetemisták itt találkozhatnak először „leendő tanítványaik”-kal, amely esemény számukra is meghatározó élményforrás lehet későbbi szakmai munkájukhoz.

Az élményközpontúság produktumai is kétfélek voltak e munka során: közös tudományos diákkonferenciákat rendeztünk, illetve közös kiadványokat jelentettünk meg (részben a konferenciák anyagából szerkesztve).

A továbbiakban az utóbbi két tanév együttes projektjeiből mutatunk be néhányat röviden.

3.6.4.1. *Kristóf Ágota-projekt (2013)*

A világon az egyik legismertebb és legelismertebb francia–magyar író, Kristóf Ágota Szombathelyről származik. Tiszteletére 2013 őszén tudományos diákkonferenciát rendeztünk, melyen mintegy 15 előadás hangzott el gimnazisták, BA-s magyar szakos hallgatók és MA-s magyar szakosok (illetve egy MA-s esztétika szakos hallgató) produkciójaként. A konferencia témakiírásában összekapcsoltuk Szász János *A Nagy Füzet* című filmjét Kristóf Ágota azonos című regényével, s ez a lehetőség főképpen gimnazistáinkat nagy lelkesedéssel töltötte el.

A konferencia eredményeképpen megszületett előadások anyagát sajtó alá rendeztük, és a Savaria University Press Kiadó gondozásában jelentettük meg. Sokaknak ez a tanulmány lett életük első publikációja – s eme tény minden bizonnyal önmagában is élmény diákjaink és hallgatóink számára (akik nagy örömmel vettek részt az előkészítő munkában is, mintegy „mellesleg” megtanulva, hogyan kell megszervezni egy ilyen eseményt a koncepcióalkotástól a zsíros kenyerek megkenéséig...).

A mi Nagy Füzetünk borítóját Scheffer Miklós tervezte

3.6.4.2. Holokauszt-projekt (2014)

2014. november 7–8–9-én, Radnóti Miklós meggyilkoltatása 70. évfordulójának napjához illeszkedve tartottuk a holokauszt megemlékezéseit – tudományos konferenciákkal egybekötve – Abdán, a kegyetlen tett helyszínén – Áder János köztársasági elnök úr részvételével.

Az eseményen élményközpontú irodalomtanítási programunk az alábbi kisprojektekkel vett részt:

- a programvezető több előadást (tanártovábbképzést) tartott Radnóti Miklósról Győrött és Abdán;
- Rozmán Kristóf versmondóval és Varga Richárd gitárossal előadóestet tartottunk Abdán (melyet előkészített egy hat előadásból és egy gyertyás virrasztásból álló sorozat Abdán és a környező falvakban az előző tanévben);
- Pusztay János Prima Primissima-díjas nyelvészprofesszor Radnóti-előadóestet tartott Abdán;
- e háromnapos rendezvényen mutattuk be a „*Mintha észrevétlenül...*” című kötetet, melyet a megelőző hónapokban gimnazisták és egyetemi hallgatók műveiből szerkesztettünk; ebből közlünk az alábbiakban egy részletet;
- mind gimnáziumi, mind egyetemista csoportjainkkal megnéztük a *Szemtől szemben* című kiállítást az Iseumban Szombathelyen, mely az itteni zsidóságnak állít emléket, illetve meglátogattuk a szombathelyi zsidó temetőt, ahol megrendülten álltunk a megszámlálhatatlanul sok „Auschwitz”, „Auschwitz”, „Auschwitz” feliratú sírkő előtt.

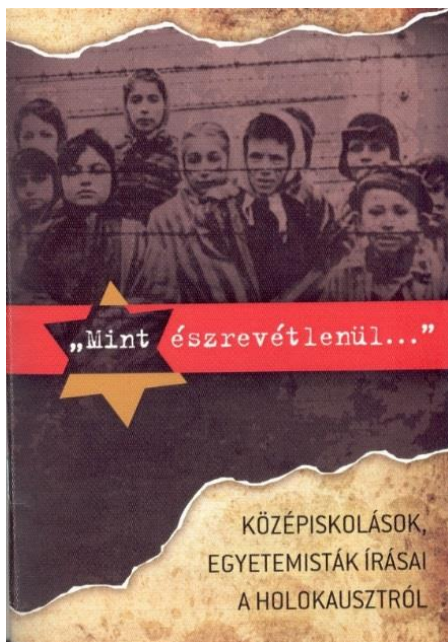
FODOR SÁRA (Bolyai Gimnázium, 11/C): *Holokauszt*

Mit is jelent ez a szó? Nehéz megmondani. Természetesen vannak a köztudatban is elfogadott meghatározások: a zsidók kirekesztése, megbélyegzése, deportálása, tömeges kivégzése és számos más gyűlölséget kifejező szó felkerülhet erre a bizonyos listára. De vegyük a kifejezés valódi jelentését. Égő áldozat. Kinek? Miért? Újabb kérdések. És hogy ezekre választ kapjunk, meg kell néznünk a történelmi hátteret.

A Bibliából egyértelműen tudjuk, hogy a múltban az égő áldozat nem volt ritka dolog. A választott nép ezzel fejezte ki Isten felé szeretetét, hűségét, hitét. Természetesen ilyenkor az áldozat nem ember volt, hanem valamilyen értékes, szép haszonállat. (Bár ismerhetjük Izsák történetét, akit apja, Ábrahám, hogy Istenben való feltétlen hitét bizonyítsa, képes lett volna feláldozni.) Ez a példázat helyesen mutatja, hogy a bibliai Isten soha nem várt gyilkosságot az embertől. (Angyalt küldött, hogy lefogja az Ósátya kezét, nem engedve őt, hogy bántsa szeretett fiát.)

Vallás vagy nem, hit vagy sem, ez a történet mutatja, hogy nekünk nincs jogunk életek fölött ítélkezniük. Nincs olyan emberi erő, mely sorsok fölött dönthet. Ha a zsidók, Istenük kérésére ártatlan életet ajánlottak, s Ő látva hitüket, megkegyelmezzet, akkor nem létezik olyan jog, mely ember kezébe adná ezt a döntést. Ezért az emberek hibáztak.

Áldozat. A zsidók áldozatokká váltak, égő áldozatokká. Nem Istennek, nem a hitükért, nem a saját akaratukból.

A kötetborító Scheffer Miklós munkája

3.6.4.3. Az átírás poétikája-projekt (2014–2015)

A Kristóf Ágota-program sikerén felbuzdulva szerveztük meg 2014 november 4-én *Az átírás poétikája* című diákkonferenciánkat (szintén az országos „tudomány hete”-rendezvényekhez kapcsolódva). Résztevői ismét gimnazisták és egyetemi hallgatók voltak, a konferencia anyagából pedig CD-t adtunk ki (mivel több előadás eleve ppt-ben született meg először). A középiskolások Arany János-szövegek átírásait interpretálták, az egyetemisták szabadon választhattak témát, így Berzsenyi Dánieltől Csáth Gézáig és a modern dalokig sokféle lehetőséget kihasználva írták meg dolgozataikat.

Az átírás poétikája-konferencián egymás előadásait hallgatják derűs kedvvel egyetemisták és gimnazisták

3.6.4.4. Parazsak-projekt (2015)

Mintegy féléves előkészítő munka után a költészet napjára jelentettük meg 2015-ben a középiskolások és egyetemi hallgatók novelláiból és verseiből készült antológiát (szerkesztette Rozmán Kristóf, végzett hallgatónk). A gyűjteményben szombathelyi gimnazisták – több iskolából – és egyetemisták alkotásai találhatók. Úgy vélem, ez a lehetőség nemcsak felvillanyozta tanítványainkat, hanem igazán mérlegre tette alkotókészségüket, s erős visszajelzést jelentett számukra a további fejlődési irányok tekintetében.

Ízelítőül, íme, két vers a diákantológiából:

LUTOR KATALIN

Kint várlak

*a fent és lent imbolygása volt csak a miénk.
kétszer a kettőből öt lett. ez viszont a tiéd.
egy első szám második személy.*

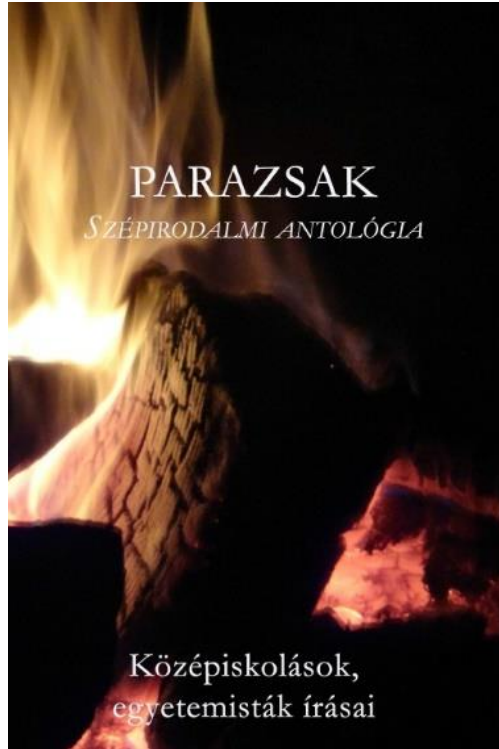
*hallgatag vagy. ez így nem a megszokott.
egyedül rángatok egy falhoz fagyott
korongot.*

inkább kint maradok.

LUTOR KATALIN

Talán kiásom

*nem találok a lábnyomaim a hóban.
anya biztos eltette arrébb.
mint azokat a gyermekkori rajzaim,
miket egyszer már kiszórtam.
az utcában most hóemberek
masíroznak. párhuzamosan
egymásra, s merőlegesen a hóra.
szétszórják – mint hamvaik –
a havas-eső permetegben
a szűz hó eltaposott maradványait.
a lábnyomom. a szomszéd lábnyomát.
pedig kecsesen barázdált bakancsával
mindig különlegeset alkotott.
talán majd kiásom holnap ott
a roskadozó hó alatt szipogva
a tegnapot.*

3.6.4.5. *Hiszünk a versben-projekt*

A Parazsak-borítót és a plakátokat tervezte: Modor Réka (végzett hallgatónk)

A projekt fő célja ismét az volt, hogy összehozzuk egymással a középiskolásokat és az egyetemistákat – a költészet segítségével. Mintegy 300 résztvevője volt az egész napos rendezvénysorozatnak, amely példa nélküli az intézmény történetében – legalábbis költészet napja alkalmából. Az élményközpontúság állt az egész nap háttérben. A gazdag program sok külső érdeklődőt is vonzott a városból, azaz remélhetőleg sikerült élményben részesítenünk azokat is, akik mindenapjainak nem része az irodalom.

4. Következtetés és összegzés

Az élményközpontú irodalomtanítás program utóbbi éveinek története is szeretné bizonyítani, amit a korábbi évek talán már láthatóvá tettek számunkra:

- a) a közoktatásbeli irodalomtanításban elkerülhetetlen a közeljövőbeli szemléletváltás, melynek során az irodalomtörténeti elvű tanítás helyét az élmény- és problémaközpontú, kreatív és alkotó irodalomtanításnak szükséges átvennie;
- b) e folyamat részeként az irodalomtanításba haladéktalanul be kell emelni az IKT-s eszközök és digitális tananyagok használatát;
- c) nem idegenkedhetünk tovább a digitális memóriákban keletkező szövegek (e-mailek, sms-ek, blogok stb.) és a populáris alkotások (dalszövegek, szappanoperák stb.) „irodalom”-ként (az irodalomóra lehetséges alapanyagaként) való kezelésétől;
- d) tudatosítanunk kell diákjainkban és önmagunkban, hogy „minden körülmzés olvasás”, azaz a viláértésnek, a világban való eligazodásnak jelenleg még nincs hatékonyabb eszköze, mint az olvasás, a fejlett szövegértés.

Aligha kétséges, hogy az egész irodalomtanítás elméletének és gyakorlatának újragondolására van szükség ma Magyarországon – a közelmúltban elfogadott Nat és kerettanterv, illetve tankönyvrendelet ellenére mondjuk ezt. Lehetséges jövőnk felé tekintve ismételjük meg összegzőképpen programunk jelmondatát: „Irodalom nélkül lehet élni, csak nem érdemes!”

Jegyzetek

1. Aki az ihletre vár, nem jut sehova (Mézes Gergely interjúja Kányádi Sándorral), Vasárnapi Kisalföld, 2009. március 29, 15.
2. Kulcsár Szabó Ernő (2000): Irodalom és hermeneutika. Akadémiai Kiadó. Budapest. 18.p.
3. Lásd bővebben a kerettantervről szóló, 3.3. sz. fejezetben!
4. A 3.4. és a 3.5. sz. fejezetek társszerzője Bodrogi Ferenc Máté. Köszönöm segítségét!
5. Lásd itt: <https://videorium.hu/hu/channels/details/1120,IROM-konferenciak> [2015. 05. 15.]
6. Az egész projekt itt érhető el: <http://iromcimborak.blogspot.hu/search/label/szoszerelo> [2015. 05. 16.]

Felhasznált irodalom

Aki az ihletre vár, nem jut sehova (Mézes Gergely interjúja Kányádi Sándorral), Vasárnapi Kisalföld, 2009. március 29.

Erdelyip (2015): Az utolsó pillanatban mégis megakadályozzák, hogy a tanárok a legjobbnak tartott könyveket rendeljék meg = <http://444.hu/2015/04/30/az-utolso-pillanatban-megis-megakadalyozzak-hogy-a-tanarok-a-legjobbnak-tartott-konyveket-rendeljek-meg/> [2015. 05. 16.]

Bodrogi Ferenc Máté, Finta Gábor (szerk.) (2013): Mi az oka, hogy Magyarországon az irodalomtanítás innovációja lábra nem tud kapni? Savaria University Press. Szombathely. (IROM Könyvek).

Kerettanterv, 2013 = http://kerettanterv.ofi.hu/03_melleklet_9-12/index_4_gimn.html [2015. 05. 15.]

Kulcsár Szabó Ernő (2000): Irodalom és hermeneutika. Akadémiai Kiadó. Budapest.

PISA – 2000; a hivatalos OECD-jelentés tanulságai, összeáll. MIHÁLY Ildikó [2009] = <http://www.ofi.hu/tudastar/oecd-tanulmanyok/pisa-2000-hivatalos-oecd> [2015. 05. 15.]

Szabó Fruzsina (2012): PISA-felmérés: rosszabbul teljesítenek a magyar diákok, mint 2009-ben. http://eduline.hu/kozoktatas/2013/12/3/PISA_felmeres_2012_R6M9JG [2015. 05. 15.]

[SZ. N.] Erősen ajánlott tankönyvek – a KLIK visszaél a törvénnyel? = <http://pecsistop.hu/belfold/erosen-ajanlott-tankonyvek--a-klik-visszael-a-torvennyel/1232651/> [2015. 05. 16.]

EMMI rendelet a tankönyvvé, pedagógus-kézikönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről (17/2014. (III. 12.) = Hatályos Jogsabályok Gyűjteménye = http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1400017.EMM [2015. 15. 16.]

